

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PLANA UPRAVLJANJA NUSPROIZVODIMA ŽIVOTINJSKOG PORIJEKLA KOJI NIJESU NAMJENJENI ISHRANI LJUDI SA AKCIONIM PLANOM (ZA PERIOD 30. jun 2018 – 30. jun 2019. godine)

Plan upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namjenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom, Vlada Crne Gore je donijela na sjednici od 21. juna 2018. godine i zaključkom broj 07-3317 od 28. juna 2018. godine zadužena je Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove da o realizaciji Plana godišnje izvještava Vladu.

U skladu sa tim, pripremljen je prvi godišnji izvještaj o realizaciji plana, za period 30. jun 2018. godine do 30. jun 2019. godine.

Plan upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namjenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom (u daljem tekstu: Plan upravljanja nusproizvodima) definiše trenutno stanje u upravljanju nusproizvodima životinjskog porijekla, procjenu količina nusproizvoda, kao i mjere i aktivnosti kojima će se upravljanje nusproizvodima uskladiti sa načinom upravljanja nusproizvodima u skladu sa propisima EU, koji su uglavnom prenešeni u nacionalno zakonodavstvo.

U tom cilju, kao prva mjera, u Planu upravljanja nusproizvodima definisano je konstantno usaglašavanje sa izmjenama EU propisa, a u skladu sa Planom pristupanja Crne Gore EU. U tom kontenstu, za drugi kvartal 2019. godine, bila je planirana izmjena dva pravilnika za nusproizvode, kojima su transponovane ključne EU regulative za oblaast nusproizvoda:

1. Pravilnika o klasifikaciji i postupanju sa nusproizvodima životinjskog porijekla i metodama prerade nusproizvoda (*"Sl. list CG" br. 45/15*)¹; i
2. Pravilnik o higijenskim, veterinarsko-zdravstvenim i drugim uslovima za nusproizvode i objekte za preradu ili uništavanje nusproizvoda životinjskog porijekla (*"Sl. list CG", br. 45/15*)².

Ova aktivnost nije realizovana, jer je donijeta odluka da se, zbog velikog obima izmjena legislative u ovoj oblasti u EU, donesu novi pravilnici kojima će biti uređena oblast nusproizvoda u nacionalnom zakonodavstvu uz potpunu usklađenost sa EU propisima. Uprava za bezbjednost hrane je već otpočela sa pripremom tehničkih osnova za ove pravilnike i očekivanja su da će isti biti spremni za objavljivanje najkasnije do kraja 2019. godine. Uprava za bezbjednost hrane je već otpočela sa pripremom tehničkih osnova za ove pravilnike i očekivanja su da će isti biti spremni za objavljivanje najkasnije do kraja 2019. godine.

U Planu upravljanja nusproizvodima definisane su obaveze i odgovornosti vezano za oblast nusproizvoda životinjskog porijekla i dat je pregled organizacije veterinarske službe u Crnoj Gori, pod čiju nadležnost su i nusproizvodi životinjskog porijekla.

Najnovijom sistematizacijom Uprave za bezbjednost hrane, kao samostalnog organa, nusproizvodi životinjskog porijekla su dati u nadležnost sektoru za bezbjednost hrane, najviše zbog potrebe odobravanja objekata za nusproizvode, organizacije odvajanja u objektima za klanje, što je dio politike bezbjednosti hrane. Naravno, međunarodni promet i veterinarska zdravstvena zaštita su i dalje odgovornost sektora veterine, dok je sveukupna oblast nusproizvoda dio veterinarske politike. Ovakva strukturna promjena je u Upravi napravljena samo zbog organizacionih razloga i dostupnosti veterinaru u sektoru bezbjednosti hrane, ali suštinski ne predstavlja značajnu izmjenu u skladu sa Planom upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla.

¹ Regulativa (EZ) br. 1069/2009

² Regulativa (EZ) br. 142/2011

U Planu upravljanja nusproizvodima je prikazano trenutno stanje vezano za postupanje sa nusproizvodima u Crnoj Gori i konstatovano da bez obzira na postojanje propisa, nusproizvodi se, za sada, ne odlažu u potpunosti u skladu sa Zakonom o veterinarstvu. Vršanje poslova sakupljanja i uništavanja nusproizvoda vrše komunalne službe lokalnih samouprava – komunalna preduzeća. Međutim, ni jedna lokalna samouprava nije napravila stočno groblje, kako je propisima definisano kao prihvatljivo i neophodno, u odnosu na trenutnu situaciju i mogućnosti u Crnoj Gori.

Ovdje su uočeni problemi u većini lokalnih samouprava, posebno u onim lokalnim samoupravama gdje postoje sanitarne deponije, u kojima u skladu sa važećim dozvolama za rad deponija nije dozvoljeno odlaganje nusproizvoda životinjskog porijekla, kao i u onim lokalnim samoupravama, koje voze i odlažu komunalni otpad u drugim lokalnim samoupravama.

Ipak, najveći problemi sa upravljanjem nusproizvodima, uočeni su u određenim kriznim situacijama, kao što je bila 2016. godine, kada su bile prisutne naročito opasne zarazne bolesti životinja, što se osjetilo u svim lokalnim samoupravama u kojima su bile prisutne bolesti, ali i 2018. godine, kada je najveća mesna industrija u Crnoj Gori izgorela u požaru i tom prilikom stvorena količina od skoro 2000 tona nusproizvoda od zaliha mesa koje je bilo na lageru fabrike, a koje je moralo biti zbrinuto kao kategorija I i II nusproizvoda i to brзом reakcijom u opštini Bijelo Polje.

Prepoznajući neophodnost rješavanja problema nusproizvoda životinjskog porijekla, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je kroz MIDAS 2 projekat sa Svjetskom Bankom dogovorilo da jedna od podkomponenti ovog projekta bude rješavanje pitanja nusproizvoda i to na način da se izgradi neophodna infrastruktura i uredi upravljanje nusproizvoda životinjskog porijekla na način da se obezbijedi kvalitetno i održivo upravljanje.

Obzirom da su kroz prethodni projekat MIDAS 1 urađene dvije sudije izvodljivosti rješavanja problema sa upravljanjem nusproizvodima u Crnoj Gori koje su dale potpuno različite tehnologije rješavanja pitanja nusproizvoda, kao i procjene količina proizvodnje nusproizvoda godišnje u Crnoj Gori, a u skladu sa Zakonom o veterinarstvu donešen je Plan upravljanja nusproizvodima koji predstavlja strateško opredjeljenje države za rješavanje ovog pitanja. To strateško opredjeljenje je inkorporirano u Planu za upravljanje nusproizvodima (prije usvajanja na Vladi isti je dat na komentar i odobravanje Evropskoj komisiji i Svjetskoj banci) i obuhvata sledeće:

- Procjenjena je količina odnosno kapacitet godišnje proizvodnje nusporizvoda životinjskog porijekla, koje treba preraditi, uzimajući u obzir očekivani razvoj poljoprivredne proizvodnje, kao i planirane nove objekte za klanje: 10.000 tona godišnje. Treba napomenuti, da su od usvajanja Plana za upravljanje nusproizvoda, odobrena još 3 objekta za klanje i rasjecanje, a dva su u izgradnji kroz IPARD sredstva.
- Nakon sprovedenih analiza, brojnih konsultacija i studijskih posjeta, izabrana je metoda, odnosno tehnologija prerade koja je primjerena za Crnu Goru, uzimajući u obzir količine nusproizvoda, kriterijume za zaštitu životne sredine - metoda prerade nusproizvoda sterilizacijom pod pritiskom. Proizvod nastao preradom ovom tehnologijom je proizvodi bi se smatrali kategorijom 1 i sa tim dobijenim proizvodima (mesno-koštano brašno) bi se postupalo na način propisan za mesno-koštano brašno dobijeno preradom kategorije 1 nusproizvoda, tako da ga je neophodno zbrinuti na jedan od sledećih načina:

- spaljivanjem u nekom od postojećih objekata za spaljivanje (termoelektrane, željezare, spalionice) u državi ili inostranstvu³, ili
- zakopavanjem na deponiji po propisanim uslovima.
- Predviđeno je da objekat za preradu bude pod jednom krovnom konstrukcijom, ali sa dvije potpuno fizički odvojene cjeline, koje će nakon što se za to stvore uslovi (pravilno odvajanje nusproizvoda) biti pregrađen tako da će sa već ugrađenom opremom biti osposobljen za preradu kategorije 1 i 2 u jednom dijelu i kategorije 3 u drugom dijelu. U prvoj fazi izgradio bi se objekat u kojem će se prerađivati ukupna količina sakupljenih nusproizvoda kapaciteta 10.000 tona godišnje sa svim pratećim objektima (biofiltersko postrojenje za prečišćavanje kontaminiranog vazduha i prečišćavanje otpadnih voda, postrojenje za predtretman – biologija i postorijenje za snabdijevanje električnom energijom - trafostanica). Planirano je da se sva potrebna mehanička oprema za izgradnju objekta za preradu nusproizvoda odmah obezbijedi, da se izgrade svi neophodni kapaciteti i da se prateći objekti - biofiltersko postrojenje za prečišćavanje kontaminiranog vazduha i prečišćavanje otpadnih voda, postrojenje za predtretman – biologija i postorijenje za snabdijevanje električnom energijom – trafostanica, grade odmah i za cijeli objekat. Ovo je posebno značajno zbog efikasnosti izgradnje objekta, smanjenja troškova, a poseban efekat će se postići uspostavljanjem sistema kojim se obezbjeđuje visok nivo zaštite životine sredine.
 Nakon stvaranja preduslova za odvajanje kategorije 3 od ostalih kategorija nusproizvoda, potpunim razdvajanjem postojećeg objekta pregradom ili pregradnim zidom na pogon manjeg kapaciteta u kojem bi se prerađivali nusproizvodi kategorije 1 i 2, dok bi se u drugom pregrađenom dijelu prerađivali nusproizvodi kategorije 3. Treba imati u vidu da će se, nakon dobijanja statusa kontrolisanog odnosno zanemarljivog rizika na BSE, količina SMR-a u značajnoj mjeri smanjiti.
- Procijenjeni su troškovi izgradnje postrojenja za : 5 milona €⁴.
- Definisana je lokacija postrojenja: „Čelinjska kosa“ - opština Bijelo Polje.
- Zbog svih okolnosti konstatovanih u Planu za upravljanje nusproizvodima i očekivanja da će ova djelatnost (a na bazi iskustava drugih zemalja), vjerovatno biti neprofitabilna u prvom periodu rada, predloženo razmatranje opcije osnivanja javnog preduzeća (akcionarskog društva ili društva sa ograničenom odgovornošću u vlasništvu države) za sakupljanje i preradu nusproizvoda životinjskog porijekla.
 Nakon upostavljanja sistema i nakon što zbrinjavanje nusproizvoda postane profitabilna djelatnost, što bi moglo biti moguće kada se bude potpuno odvajala kategorija 3 od ostalih kategorija, onda bi se sistem mogao organizovati kroz jedan od oblika javno-privatnog partnerstva, posebno u dijelu upravljanja.
- Predloženo je da se razmotrit mogućnost za obezbjeđivanje sredstva iz budžetu za sufinansiranje proizvođača nusproizvoda i za potpuno finansiranje sakupljanja i zbrinjavanja uginulih životinja.
 Na bazi iskustva iz drugih zemalja EU prvoj, u prvoj fazi će se prikupljati i prerađivati sve kategorije nusproizvoda zajedno kao kategorija 1, a uzimajući u obzir i to da je Crna Gora zemlja sa nepoznatim rizikom od BSE-a, predloženo je razmatranje

³ Primjer Republike Hrvatske: Izvozili su mesno-koštano dobijeno od kategorije 1 nusproizvoda, i prije nego što su bili članica EU u Slovačku, uz nadoknadu. Naime, ovakvo mesno-koštano brašno se može koristiti kao energent visoke kalorične vrijednosti približne uglju.

⁴ Procjenjena je napravljena na bazi detaljne specifikacije potrebne opreme i objekata i iskustva kolega iz regiona.

mogućnosti da se držaocima životinja subvencioniraju prijave za uginulu životinju, kako bi motivisali držaoce životinja da prijavljuju uginule životinje. U ovoj fazi moguće je razmotriti i opciju subvencioniranja subjekata koji su proizvođači nusproizvoda. Subjekti i sada plaćaju za uslugu zbrinjavanja nusproizvoda komunalnim preduzećima, pa bi eventualna razlika u cijeni ove usluge mogla biti predmet eventualne subvencije ukoliko se u prvom periodu svi nusproizvodi budu zbrinjavali kao kategorija 1.

- Predloženo je razmotriti i opciju uključivanja komunalnih preduzeća, koja i sada vrše prikupljanje otpada svih vrsta, ali i veterinarskih ambulanti, imajući na umu činjenicu da je u Crnoj Gori registrovano 46⁵ ambulante, te njihovu stalnu dostupnost na gazdinstvima, gdje dolazi do uginuća životinja. Zapravo, potrebno je stvoriti mogućnosti da uslugu prikupljanja uginulih životinja može vršiti pravno i fizičko lice, koje ima odgovarajuću opremu, prevozna sredstva i obučeno je za sakupljanje i prevoz nusproizvoda.
- Visina naknade za sakupljanje nusproizvoda biće definisana na osnovu realno nastalih troškova, odnosno cijene koštanja usluge sakupljanja nusproizvoda.
- Definisano je da je neophodno vršiti obuke za zainteresovane strane, kao i sprovesti kampanju podizanja svijesti o neophodnosti prijavljivanja uginulih životinja, razdvajanja nusproizvoda, organizaciji upravljanja i drugim aktivnostima koje se sprovode vezano za upravljanje nusproizvodima.
- Izvršena je procjena neophodnih sredstva za izgradnju objekta za preradu nusproizvoda: oko 5 miliona eura, za dva sabirna centra i nabavku neophodnih vozila i opreme i uspostavljanje sistema upravljanja još oko 3 miliona. Sve ukupno, procijenjena je potrebna investicija od oko 8 miliona eura za rješanje pitanja nusproizvoda.
- Takođe, u Planu za upravljanje nusproizvodima, a uzimajući u obzir da se radi o velikoj investiciji, preporučeno je da Crna Gora iskoristiti dostupna finansijska sredstva međunarodnih institucija, uključujući dostupna sredstva Svjetske banke odnosno MIDAS 2 projekta, a kroz IPA 2018 je aplicirano za izgradnju sabirnih centara i nabavku prevoznih sredstava i druge potrebne opreme. Za obuke nadležnih inspektora, subjekata u poslovanju hranom i administracije biće iskorišćena dostupna finansijska sredstva i podrška – MIDAS 2, IPA, TAIEK, BTSF i dr.
Preporučeno je da u dijelu planiranja sufinansiranja, treba razmotriti opciju planiranja budžetskih sredstava kroz Agrobudžet, kako bi se podstaklo razdvajanje kategorija nusproizvoda i prijavljivanje uginulih životinja uključujući i sufinansiranje za prikupljanje leševa. Takođe, obzirom da će u prvom periodu, vrlo vjerovatno, biti više kategorije 1, nego kategorije 3, za održivost objekta za preradu nusproizvoda biće neophodno definisati visinu naknade, način plaćanja i dr.
- Utvrđena je potreba izrade biznis plana za cjelokupan sistem upravljanja nusproizvodima kroz MIDAS 2 projekat, u okviru koga će biti precizno definisana svaka od nedoumica predviđenih Planom upravljanja nusproizvoda, uključujući: procijenu potrebne opreme i neophodnih ostalih sredstava za izgradnju objekta za preradu nusproizvoda, potrebu izgradnje sabirnih centara, njihov broj i geografsku raspodjelu, broj potrebnih vozila, način plasiranja na tržište finalnog proizvoda prerade nusproizvoda, način organizacije sakupljanja, cijenu koštanja po kilogramu nusproizvoda koji se obrađuje u objektu za preradu, režijske i sve druge troškove izgradnje sveobuhvatnog sistema upravljanja nusproizvodima i njegovog održavanja i

⁵ Prilikom pisanja Plana za upravljanje nusproizvodima bile su registrovane 44 veterinarske ambulante.

druga pitanja od značaja za uspostavljanje sveobuhvatnog sistema upravljanja nusproizvodima u Crnoj Gori.

- Definisan je način realizacije i subjekti odgovorni za realizaciju, ali sve planirane aktivnosti za realizaciju Plana za upravljanje nusproizvodima počivaju na biznis planu koji treba da bude realizovan kroz MIDAS 2 projekat i na bazi kojeg trebaju biti otklonjena sve pojedinosti i nedoumice definisane ovim planom.

U cilju realizacije Plana upravljanja nusproizvodima u od usvajanja pokrenut je niz aktivnosti, koje su usaglašene sa Svjetskom bankom. Naime, kroz MIDAS 2 projekat definisano je da jedna od podkomponenti bude namjenjena uspostavljanje zvaničnog, sveobuhvatnog sistema kontrole za bezbjedno zbrinjavanje i/ili preradu nusproizvoda životinjskog porijekla.

Za potreba uspostavljanja ovog sistema definisan je hodogram aktivnosti (Tabela 1) koje treba realizovati, nakon usvajanja nacionalnog plana za upravljanje nusproizvodima.

Obzirom na definisane aktivnosti koje zahtjevaju angažovanje više institucija kako na državnom, tako i na lokalnom nivou, ministar poljoprivrede i ruralnog razvoja formirao je radnu grupu za praćenje implementacije pripremnih aktivnosti za stvaranje preduslova za izgradnju postrojenja za neškodljivo uklanjanja nusproizvoda životinjskog porijekla, sastavljenu od predstavnika Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, ministarstva održivog razvoja i turizma, Opštine Bijelo Polje i ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja odnosno MIDAS projekta.

Tabela 1: Hodogram aktivnosti sa stepenom realizacije (*zeleno – realizovano, **žuto – realizacija u toku, ***crveno – nije realizovano)

	Hodogram aktivnosti	Odgovornost	Napomena	Rok
1.	Strateška procjena uticaja na životnu sredinu za Plan upravljanja otpadom životinjskog porijekla	Ministarstvo poljoprivrede	Imamo obrazloženje i smatramo riješenim.	R*
2.	Vlasništvo (Rješavanje odmah (2018) za dio za koji se ima osnova, a ostalo nakon usvajanja novog Planskog dokumenta, od polovine 2019)	Ministarstvo poljoprivrede / Opština BP	po Zahtjevu Banke koji traže da imamo čistu vlasničku situaciju.	2018 – 2019***
3.	Planski dokument (da bude urađen i stupio na snagu do kraja aprila 2019)	Opština BP Opština bi trebala inicirati izradu novog Plana	Namjena postojećeg plana ne obuhvata tretman nus proizvoda živ porijekla, već samo zbrinjavanje čvrstog komunalnog otpada. A postojeći Plan je vremenski ograničen, do 2019 godine.	April 2019**
4.	Biznis plan sa preliminarim projektom (studija izvodljivosti) (implementacija 2018 – 2019 godina)	Kroz tehničku podršku MIDAS 2	Da idemo odmah sa ovim, paralelno sa izradom novog Planskog dokumenta, kako bi se output i iz ovoga angažmana koristili kod izrade Planskog dokumenta	2018 – 2019**
5.	Rješavanje putne infrastrukture (kroz kapitalni budžet za 2019 godinu, radovi 2019 – 2020 godina)	Vlada CG / opština Bijelo Polje	Opština Bijelo Polje ima urađen projekat po kojem bi se kroz kapitalni budžet moglo krenut u implementaciju u 2019 godini.	2019 – 2020**

6.	Strateška procjena uticaja na životnu sredinu za Planski dokument	Opština BP / MORT	Strateška procjena se radi uporedo sa planskim dokumentom i treba da bude usvojena do aprila 2019.	April 2019**
7.	UT uslovi	Kroz tehničku podršku MIDAS 2	Nakon usvajanja planskog dokumenta zatražiti izdavanje UT uslova (maj 2019)	Jun 2019
8.	Projektni zadatak za glavni projekat (izbor kons. Kompanije, i Izrada projekta po angažovanju kompanije	Kroz tehničku podršku MIDAS 2	Projektni zadatak (maj 2019, tj nakon dobijanja UT uslova, a angažovanje kons. Kompanije u toku 2019)	Jun 2019 U toku 2019
9.	Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu za izgradnju i funkcionisanje objekta za obradu otpada životinjskog porijekla (zbog specifičnosti projekta, posebno se traži Konsultant / kompanija za izradu ovoga elaborata)	Kroz tehničku podršku MIDAS 2	Projektni zadatak (maj 2019, tj nakon dobijanja UT uslova, a angažovanje kons. Kompanije u toku 2019)	Jun 2019 U toku 2019
10.	Dobijanje građevinske dozvole	Ministarstvo / Opština		2020 godina
11.	Tender (i) za izvođenje radova i nabavku opreme	Kroz tehničku podršku MIDAS 2		2020
12.	Izvođenje radova i nabavka opreme	Kompanija		2021 - 2022
13.	Regulisanje modela vlasničke i upravljačke strukture	Vlada Crne Gore / Ministarstvo / Opština / e		2020

***Obzirom da je bila donešena Lokalna studija lokacije "Čelinjska kosa" sa namjenom deponije za komunalni otpad, predlog je bio da se izvrši eksproprijacija zemljišta potrebnog za izgradnju postrojenja za preradu nusproizvoda. Međutim, nakon detaljnog razmatranja mogućnosti za eksproprijaciju potrebnih 2 ha zemljišta i utvrđivanja lokacije tih potrebnih 2 ha, odlučeno je da se eksproprijacija zemljišta izvrši tek nakon usvajanja nove studije lokacije.

**Vlada Crne Gore je donijela Odluku o izradi Izmjena i dopuna Lokalne studije lokacije regionalne sanitarne deponije čvrstog otpada "Čelinska kosa", opština Bijelo Polje i ista je objavljena u Sl. listu Crne Gore broj 81/2018 od 20.12.2018. godine. U istom Službenom listu objavljena je Vladina Odluka o određivanju rukovodioca izrade Izmjena i dopuna Lokalne studije lokacije regionalne sanitarne deponije čvrstog otpada "Čelinska kosa", opština Bijelo Polje i visini naknade za rukovodioca i stručni tim za izradu Izmjena i dopuna Lokalne studije lokacije.

U cilju upoznavanja zainteresovane javnosti sa ciljevima i svrhom izrade Izmjena i dopuna Lokalne studije lokacije regionalne sanitarne deponije čvrstog otpada „Čelinska kosa“, opština Bijelo Polje, mogućim planskim rješenjima i efektima planiranja, Ministarstvo održivog razvoja i turizma na osnovu člana 27 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata je dalo koncept predmetnog prostornog plana na javnu raspravu, odnosno prethodno učešće javnosti, 08. maja 2019. godine. Javna rasprava je trajala do 08. juna 2019. godine.

Obzirom da na javnoj raspravi za prethodno učešće javnosti nije bilo značajnih komentara i sugestija, koje bi uticale na izmjenu koncepta prostornog plana, nacrt predmetnog prostornog plana je u finalnoj fazi izrade i uskoro će biti stavljen na javnu raspravu.

****Istovremeno, radi se i strateška procjena uticaja na životnu sredinu, u skladu sa Odlukom Ministarstva održivog razvoja i turizma od 28.01.2019.g, koja je objavljena u Službenom listu br. 008/19 od 06.02.2019. godine.**

**** Projektni zadatak (ToR) za izradu biznis plana koji će biti financiran kroz MIDAS 2 projekat je u fazi usaglašavanja sa Svjetskom bankom. Prva verzija ToR-a je poslata u julu 2018. godine i nakon brojnih verzija usaglašavanja sa zahtjevima Svjetske banke, poslednja poslata verzija još uvijek čeka na komentar. U skladu sa interno usaglašenim dinamičkim planom, trebalo je u martu 2019. godine da bude objavljen javni poziv za ovu aktivnost.**

Problem u usaglašavanju sa Svjetskom bankom ToR počiva u tome što je sada angažovan novi ekspert od strane Svjetske banke za nusproizvode, čime se prethodno usaglašeni stavovi ponovo usaglašavaju i jer novi ekspert čini se nije dovoljno upoznat sa strateškim pravcem i već usvojenim Nacionalnim planom za upravljanje nusproizvoda.

U svakom slučaju, očekivanja su da će predmetni projektni zadatak biti vrlo brzo usaglašen, nakon čega će uslijediti javni poziv za aktivnost izrade biznis plana.

****Kada je u pitanju putna infrastruktura za odabranu lokaciju, važno je istaći da je u kapitalnom budžetu planirana izrada neophodnog puta do lokacije „Čelinjska kosa“. Ipak, kako je u toku razrada prostornog plana za predmetnu lokaciju, čeka se njegovo usvajanje za konačno donošenje odluke o izgradnji puta koji je najbolji sa aspekta dostupnosti lokacije.**

Akcionim planom koji se sastavni dio Plana upravljanja nusproizvodima, u značajnoj mjeri zavisi od aktivnosti koje su planirane da se realizuju na bazi pomenutog biznis plana koji treba da bude realizovan kroz MIDAS 2 projekat. Planirane su sledeće aktivnosti za uspostavljanje sveobuhvatnog sistema upravljanja nusproizvodima:

1. Uspostavljanje sistema sakupljanja i transporta nusproizvoda kao i sistema prijavljivanja nusproizvoda nadležnim službama /organizacijama, što obuhvata:

- definisanje službi/organizacija nadležnih za sakupljanje/ prihvati i transport iz/ od objekata / proizvodjača nusproizvoda na svim nivoima nastanka – klanice, gazdinstva itd;
- definisanje operativnih pravila službi/organizacija nadležnih za sakupljanje/prihvati i transport u skladu zakonskim odredbama;
- opremanje službi/organizacija nadležnih za sakupljanje/prihvati i transport (vozila, call centar za prijavu, itd);
- obuka službi/organizacija nadležnih za sakupljanje/prihvati i transport;
- definisanje finansiranja i plaćanja službi /organizacija nadležnih za sakupljanje/prihvati i transport;
- registrovanje/odobravanje službi/organizacija nadležnih za sakupljanje/prihvati i transport.

2. Uspostavljanje sistema (privremenog) skladištenja nusproizvoda, što obuhvata:

- definisanje uslova, kao i potrebnog broja sabirnih centara za nusproizvode na nacionalnom nivou;
- izgradnja i opremanje sabirnih centara u skladu sa zahtjevima;
- definisanje operativnih pravila za sabirne centre;
- registracija/ odobravanje sabirnih centara.

3. Uspostavljanje sistema prerade/obrade nusproizvoda, što obuhvata:

- procijeniti količine nusproizvoda po kategorijama;
- definisanje najprihvatljivije metode za zbrinjavanje nusproizvoda u skladu sa zakonom;
- pripremanje tehničkih specifikacija za postrojenje za preradu, uključujući i objavljivanje tendera, odabir lokacije, itd;
- izgradnja objekta za preradu;

- odobravanje objekta;
 - zbrinjavanje mesno-koštanog brašnanalog preradom nusproizvoda kat. 1 i 2.
4. Uspostavljanje sabirnih centara, što podrazumjeva:
- definisanje lokacija, izgradnja i organizacija.
5. Definisanje pravila za stavljanje na tržište dobijenih proizvoda
6. Obuka inspektora i uspostavljanje plana kontrole, što podrazumjeva:
- organizovanje obuka, izrada procedura, instrukcija, uputstava i Plana službene kontrole, u skladu sa propisima

Kao poseban segment definisano je da treba pripremiti plan edukativne kampanje o podizanju javne svijesti o značaju pravilnog zbrinjavanja nusproizvoda na svim nivoima društva. Ova aktivnost je takođe planirano da bude finansirana kroz MIDAS projekat, kao sastavni dio biznis plana ili nezavisno od njega.

Na kraju, mada realizacija aktivnosti za koje je država preduzela obaveze da ih realizuje, teče u skladu sa planiranom dinamikom, dolazi do kašnjenja u dijelu angažovanja neophodne ekspertske podrške koja treba da bude finansirana kroz MIDAS 2 projekat Svejske banke. Razlog za to je još uvijek neusaglašen projektni zadatak (ToR) za biznis plan, koji treba da bude baza za sve naredne aktivnosti predviđene Planom upravljanja nusproizvoda i akcionim planom za njegovu realizaciju. Ipak, očekivanja su da će se i ta aktivnost realizovati u najskorije vrijeme.

Posebnu važnost u ovom trenutku ima realizacija biznis plana, odnosno ekspertske podrške u dijelu definisanja broja sabirnih centara i njihove geografske pozicije, jer su kroz IPA 2018 obezbjeđena sredstva za projektovanje i izgradnju tri sabirna centra za prikupljanje nusproizvoda.

Predlog zaključaka:

1. Vlada Crne Gore je, na sjednici od _____ 2019. godine, razmotrila i usvojila Godišnji izvještaj o realizaciji plana upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni ishrani ljudi sa akcionim planom (za period 30. jun 2018 – 30. jun 2019. godine)